

Tartu Ülikool
humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
maailma keelte ja kultuuride kolledž
klassikalise filoloogia osakond

Vanessa Victoria Pilt
Atika kalender ja selle seosed pidustustega
Bakalaureusetöö

Juhendajad: Professor Janika Päll
Elo-Mall Toomet

Tartu 2025

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Uurimistöö allikad.....	4
1.1. Tänapäeva autorid ja käsitlused.....	4
1.2. Antiik- ja keskaegsed allikad.....	4
2. Kreeka kalendri ülesehitus.....	6
2.1. Atika kalender.....	6
2.2. Teised Kreeka kalendrid.....	8
3. Kuu nimede päritolu.....	10
3.1. Hekatombaion.....	10
3.2. Metageitnion.....	11
3.3. Boedromion.....	12
3.4. Pyanopsion.....	13
3.5. Maimakterion.....	14
3.6. Poseideon.....	16
3.7. Gamelion.....	18
3.8. Anthesterion.....	20
3.9. Elaphebolion.....	21
3.10. Munychion.....	23
3.11. Thargelion.....	24
3.12. Skirophorion.....	26
3.13. Seosed.....	27
3.13.1. Kuude nimede päritolud.....	28
3.13.2. Pidustuste nimede päritolu.....	28
3.13.3. Epiteetide päritolu.....	29
3.13.4. Apolloni seosed kalendriga.....	29
3.13.5. Tulemused.....	30
Kokkuvõte.....	30
Allikad.....	32
Antiik- ja keskaegsed allikad.....	32
Tänapäeva autorid.....	34
Veebiallikad.....	35
Illustratsioonid.....	36
Summary – The Attic Calendar and its Connections with Festivals.....	38
Lisad.....	40
Lisa 1. Ateenlaste segasest kalendrist.....	40
Lisa 2. Illustratsioon Zeusi ja Hera pulmadest.....	41
Lisa 3. Illustratsioon Artemis Elaphebolosest.....	42

Sissejuhatus

Käesoleva töö eesmärgiks on uurida Atika kalendri kuude nimesid ning neile vastavaid pidustusi ning leida nende seoseid üksteisega ja jumalate epiteetidega, kellele need pidustused on pühendatud.

Valisin just Atika kalendri, kuna sellest on meile kõige rohkem teada. Näiteks on teada kõikide kuude nimetused, erinevat tüüpi kalendrid, päevade lugemise süsteemid ja palju erinevaid pidustusi. Siiski on neid andmeid algsega võrreldes vähe ja palju on oletuslik. Siinne analüüs võiks aidata leida võimalusi nende omavaheliste seoste paremaks mõistmiseks.

Esimeses peatükis kirjeldan oma töös kasutatud allikaid, nii tänapäeva käsitlusi, antiik- ja keskaegseid allikaid kui ka ikonograafilist materjali. Töö jooksul toon kasutatud materjalide hulgast nii kirjalikke kui ka ikonograafilisi näiteid, näitamaks, et mõlemat sorti allikad on käesoleva teema puhul olulised.

Teises peatükis annan ülevaate Atika ajaarvamise süsteemist, mis on oluline töö põhiosa paremaks mõistmiseks. Võrdlen Atika kuude nimetusi ja nende asukohti aastas tänapäeva kuudega. Samuti kirjeldan päevade lugemise süsteemi ning et näidata, kuidas Kreeka kalendrid üksteisest erinesid, toon võrdluseks Boiootia ja Delose kalendrid.

Kolmandas peatükis püüan selgitada välja, kas iga kuu juurde kuulus samanimeline pidustus, millised olid nende pidustuste kuupäevad, milliseid jumalaid ja milliste epiteetidega nende pidustuste tähistamisel austati ning milline oli nende nimede etümoloogia. Edasi analüüsin, kas ja kuidas need kõik omavahel seotud olid. Püstitan hüpoteesi, et kuude ja pidustuste nimed ja jumala epiteet tulenesid põhiliselt üksteisest.

1. Uurimistöo allikad

1.1. Tänapäeva autorid ja käsitlused

Kreeka kalendrite ülesehitust uurides toetun peamiselt Alan Edouard Samueli teosele *Greek and Roman Chronology* (1972), mis annab põhjaliku ülevaate meile teadaolevatest Kreeka kalendritest. Vajaduspõhiselt kasutan lisaks William Kendrick Pritchetti teost *Athenian Calendars and Ekklesias* (2001), Paul Botley artiklit *Renaissance Scholarship and the Athenian Calendar* (2006) ja NASA veebilehte.

Pidustuste uurimisel kasutan kolme tänapäeva autori teoseid, Ludwig August Deubneri *Attische Feste* (1932), Herbert William Parke *Festivals of the Athenians* (1977) ja Erika Simoni *Festivals of Attica* (1983).¹ Nendest autoritest hilisemad kaks on eelnevaid teoseid lugenud, neile viidanud ning aeg-ajalt sealset kommenteerinud. Minagi püüan oma töös kommenteerida käesolevate uurimuste võimalikke ettejuhtuvaid erisusi.

Etümoloogia jaoks kasutan Robert Beekes'i sõnaraamatut *Etymological Dictionary of Greek* ning Henry George Liddelli ja Robert Scotti sõnastikku *An Intermediate Greek-English Lexicon*.

1.2. Antiik- ja keskaegsed allikad

Nagu antiikajast pärit allikatega ikka, leidub suur hulk teoseid, mida pole tänapäevani terviklikult säilinud. Näiteks oleks käesoleva uurimuse jaoks ideaalne Lysimachidese (u. 1. saj. eKr)² teos *Ateenlaste kuudest*, millest on säilinud vaid fragmendid grammatik Harpokrationi (1. või 2. saj. pKr)³ teoses *Kümne Atika kõnemehe leksikon*. Toon neist fragmentidest järgnevates peatükkides ka näiteid. Pidustusi on aga kirjeldanud ka teised autorid. Neist kõige rohkem kasutasin mina Plutarchose (1.–2. saj. pKr)⁴ teoseid. Leidsin näiteid pidustuste kohta teostest *Theseus (Paralleelsed elulood)*, *Ateenlaste kuulsusest* ja *Pidulauaküsimused (Kirjutised moraali alalt)*. Teiste autorite teoste hulgas olid Hesiodose (u.

¹ Siin on originaaltrükkide aastad, et näidata, et autorid üksteise teoseid tunda said. Mina lugesin Deubneri puhul 1956. aasta väljaannet, Parke puhul 1986. ja Simoni puhul originaalset 1983. aasta väljaannet.

² *Brill's New Pauly*: 'Lysimachides'.

³ Liddell, Scott, Jones 1996: xxv (*Authors and Works*).

⁴ Liddell, Scott, Jones 1996: xxxiii (*Authors and Works*).

8. või 7. saj. eKr)⁵ *Tööd ja päevad*, grammatik Apollodorose (2. saj. eKr) *grammatika* fragmendid, Atikograaf Pausaniase (2. saj. eKr)⁶ *Atika sõnade kogumik*, Aleksandria Clemensi (2.–3. saj. pKr) *Protreptikuse* scholion ja Hesychiose (u. 5. saj. pKr) Leksikon.⁷

Keskaegsetest allikatest kasutasin *SUDA* Leksikoni (10. saj. pKr)⁸, *Etymologicum Magnum* (12. saj. pKr)⁹, leksikograaf Photiose (9. saj. pKr)¹⁰ leksikoni ja Thessalonika Eustathiose (12. saj. pKr)¹¹ kommentaari Homerose Odüsseiale.

Tekstid olen saanud *Perseus Digital Library* ja *Thesaurus Linguae Graecae* veebilehtedelt.

Teist sorti antiikallikad on ikonograafilised. Suurel hulgal on säilinud keraamikad, millest toon näiteid peatükis 3.8. ja lisades 2 ja 3. Teine oluline ikonograafiline allikas kalendri uurimisel on Ateenas asuva Hagios Eleutheriose kiriku kalendrifriis, mida dateeritakse Caesari 46. a. eKr kalendrireformi eelsesse aega. Friisil on kujutatud Atika kuid ning pidustusi, mis nendel kuudel aset leidsid. Samuti on taustal sodiaagimärgid.¹² Friisi osade järjekord paistab olevat muudetud ning ilmselt füüsilise liigutamise tõttu pole sellest ka kõike, näiteks Anthesteria kuud säilinud.¹³ Deubner on leidnud, et kuid on friisil kujutatud antropomorfelt meestena.¹⁴ Mõnikord on võimalik ära tunda ka jumalaid või kangelasi, kes viitasid nendega seotud pidustustele või tegevus. Teiste tegelaskujude täpse olemuse osas lähevad erinevate autorite arvamused lahku, kuigi nõustutakse, et need esindavad pidustusi, üht- või teistmoodi.¹⁵ Toon oma töösse piltidena ka näiteid sellest friisist, kuna see on füüsiline tõestus kuude järjekorrast, aastaaegadest, kuhu need kuud kuuluvad ning pidustustest, mis siis toimusid. Lisan juurde ka Deubneri tõlgenduse tegelaskujudest. Seda, kas tal ka õigus võib olla, ma käesolevas töös ei analüüsi.

⁵ Pantelia 2022: 387.

⁶ Pantelia 2022: 569.

⁷ Liddell, Scott, Jones 1996: xxvi (*Authors and Works*).

⁸ Liddell, Scott, Jones 1996: xxxvi (*Authors and Works*).

⁹ Pantelia 2022: 300.

¹⁰ Liddell, Scott, Jones 1996: xxxii (*Authors and Works*).

¹¹ Liddell, Scott, Jones 1996: xxiv (*Authors and Works*).

¹² Palagia 2008: 217. Sodiaagimärgid tähistavad Palagia sõnul solaarset kalendrit.

¹³ Deubner 1956: 248.

¹⁴ Deubner 1956: 249; Palagia 2008: 2017.

¹⁵ Palagia 2008: 217. Palagia toob välja mitme erineva autori (sh. Simon ja Deubner) arvamused ning lisab ka oma vaate.

2. Kreeka kalendri ülesehitus

2.1. Atika kalender

William Kendrick Pritchett ja Otto Neugebauer on esitanud hüpoteesi,¹⁶ mille järgi oli Ateenas kolm erinevat kalendrit: kuu faasidel põhinev kalender, prütaaniate ehk nõukogunike kalender ja festivalide või arhontide kalender, mille sisu arhondid oma äranägemisel ringi liigutasid. Need kõik kasutasid aga samu 12 kuud: hekatombaion, metageitnion, boedromion, pyanepsion, maimakterion, poseideon, gamelion, anthesterion, elaphebolion, munychion, thargelion ja skirophorion.¹⁷ Ateenas algas aasta hekatombaioniga suvel. Meie aasta algus, jaanuar oleks üldjuhul poseideoni, vahel ka gamelioni kuus.¹⁸

Tabel 1.1. Atika kuud 1

Hekatombaion Ἑκατομβαιών	Metageitnion Μεταγειτνιών	Boedromion Βοηδρομιών	Pyanepsion Πυανεψιών	Maimakterion Μαιμακτηριών	Poseideon Ποσειδεών
juuni-juuli/ juuli-aug	juuli-aug/ aug-sept	aug-sept/ sept-okt	sept-okt/ okt-nov	okt-nov/ nov-dets	nov-dets/ dets-jaan

Tabel 1.2. Atika kuud 2

Gamelion Γαμηλιών	Anthesterion Ἀνθεστηριών	Elaphebolion Ἐλαφεβολιών	Munychion Μουνυχιών	Thargelion Θαργηλιών	Skirophorion Σκιροφοριών
dets-jaan/ jaan-veeb	jaan-veeb/ veeb-märts	veeb-märts/ märts-aprill	märts-aprill/ aprill-mai	aprill-mai/ mai-juuni	mai-juuni/ juuni-juuli

Kuna Atika kalendrikuud põhinesid Kuu faasidel, ei võrdu üks tänapäeva kuu ühe Atika kuuga.¹⁹ Kuu teeb ringi ümber maa umbes 27.3 päevaga, kuid tsükkel noorkuust noorkuuni kestab umbes 29.5 päeva.²⁰ Teame, et uut kuud arvestati noorkuust alates²¹ ning seega oleks aastasse tulnud kokku 354 päeva. See on aga vähem, kui meile tänapäeval teadaolev 365.24 päevane aastapikkus.

Astronoomilisele aastale mittevastava aastapikkuse parandamisele viitab näiteks see, et kuid märgiti ka tähtedega alfast nüüni. Ehk hekatombaionit märkis näiteks α' , metageitnioni β' ja

¹⁶ Samuel 1972: 57; Pritchett, Neugebauer 1947.

¹⁷ Samuel 1972: 57.

¹⁸ Tabel 1.1; 1.2; Botley 2006: 441; Dendrios, *Ancient Attic Calendar*.

¹⁹ Tabel 1.1; Tabel 1.2.

²⁰ Barry 2025: *Does the Moon orbit Earth?*

²¹ Samuel 1972: 60 : Kuu esimese päeva nimetus νοῦμηνία, ehk 'uus kuu'; Tabel 2.

nii edasi.²² Kuid nüü, ehk tähestiku 13. tähe kasutamine viitas seega 13. kuule.²³ On teada, et selleks võis olla poseideoni kuu, mida korrati.²⁴ Miks ja kuidas 13. kuu toimis pole aga käesoleva uurimuse koha pealt oluline.²⁵

Päevi loeti kreekas kümnepäevaku kaupa. Kirjeldan selle ühte viisi, kuigi kasutati ka tavalisi järgarve.²⁶

Kuna kuu algas noorkuuga, kutsuti kümnepäevaku süsteemis kuu esimest päeva lihtsalt noorkuuks, 2.–10. kuupäeva nimetati kasvavateks, 11. ja 12. kuupäev olid lihtsalt järgarvud, 13.–19. kuupäev nimetati ‘3–9 üle kümne’, 20. nimetati kas järgarvuna, või ‘10 enne uut kuud’. Kuupäevad 22.–29. loeti tagurpidi, ‘10.–2. kahanev kuu’, ning kuu viimane päev (olenevalt kuust 30. või 29. päev) oli ‘viimane (päev) enne uut (kuud)’.²⁷

Tabel 2. Atika päevade lugemine²⁸

1.	νομηνία	noorkuu	16.	ἕκτη ἐπὶ δέκα	6 üle kümne
2.	δευτέρα ἱσταμένου	2. kasvav ²⁹	17.	ἑβδόμη ἐπὶ δέκα	7 üle kümne
3.	τρίτη ἱσταμένου	3. kasvav	18.	ὀγδὴ ἐπὶ δέκα	8 üle kümne
4.	τετάρτα ἱσταμένου	4. kasvav	19.	ἐνάτη ἐπὶ δέκα	9 üle kümne
5.	πέμπτη ἱσταμένου	5. kasvav	20.	εἰκοστή / δεκάτη προτέρα	20. / 10 enne
6.	ἕκτη ἱσταμένου	6. kasvav	21.	δεκάτη φθίνοντος / δεκάτη ὑστέρα	10. kahanev ³⁰ / 10. järgnev
7.	ἑβδόμη ἱσταμένου	7. kasvav	22.	ἐνάτη φθίνοντος	9. kahanev
8.	ὀγδὴ ἱσταμένου	8. kasvav	23.	ὀγδὴ φθίνοντος	8. kahanev
9.	ἐνάτη ἱσταμένου	9. kasvav	24.	ἑβδόμη φθίνοντος	7. kahanev
10.	δεκάτη ἱσταμένου	10. kasvav	25.	ἕκτη φθίνοντος	6. kahanev
11.	ἐνδεκάτη	11.	26.	πέμπτη φθίνοντος	5. kahanev
12.	δωδεκάτη	12.	27.	τετράς φθίνοντος	4. kahanev

²² Vt nt peatükkide 3.2 ja 3.5 kreeka teksti.

²³ Samuel 1972: 59.

²⁴ Samuel 1972: 58.

²⁵ Erineva pikkusega aastate kohta saab lugeda Pritchetti teosest *Athenian Calendars and Ekklesias* (2001).

²⁶ Vt nt Hesiodose *Tööd ja Päevad* read 770 või peatükk 3.7. esinevad read 782–784.

²⁷ Samuel 1972: 60.

²⁸ Samuel 1972: 60.

²⁹ Otsetõkses ‘tõusev’, kuid genitiivis, seega ‘tõusva (kuu x päev)’. Tõlkisin ‘tõusvaks’ lähtudes eesti keele üldkasutatavast sõnastusest.

³⁰ Otsetõlkes ‘langev’, kuid genitiivis, seega ‘langeva (kuu x päev)’.

13.	τρίτη ἐπὶ δέκα	3 üle kümne	28.	τρίτη φθίνοντος	3. kahanev
14.	τετράς ἐπὶ δέκα	4 üle kümne	29.	δευτέρα φθίνοντος / ἔνη καὶ νέα	2. kahanev / viimane enne uut ³¹
15.	πέμπτη ἐπὶ δέκα	5 üle kümne	30.	ἔνη καὶ νέα	viimane enne uut

Seega teame Atika kalendri kohta, et sealsed 12 kuud olid hekatombaion, metageitnion, boedromion, pyanepsion, maimakterion, poseideon, gamelion, anthesterion, elaphebolion, munychion, thargelion ja skirophorion. Vahepeal kasutati ka kolmeteistkümnendat kuud. Aasta algas hekatombaioniga suvel. Uut kuud arvestati noorkuust alates ja päevi võidi lugeda kolme kümnapäevaku kaupa.

2.2. Teised Kreeka kalendrid

Alan Edouard Samuel on oma teoses *Greek and Roman Chronology* toonud välja ligi sada erinevat piirkonda, mille kalendreid ta kirjeldab. Mõni nendest piirkondadest jaguneb omakorda veel väiksemateks üksusteks. Paljude kalendrite kunagisest olemasolust on aga säilinud väga vähe tõestusmaterjali. Näiteks kuunimetusi on säilinud Epeiroselt üks (gamilios), Akarnaniast neli (kurotripos, bukatiu, panamu, hesperinu), Korkyrast kuus (mahhaneus, eukleios, artemitos, panamos, phoinikaios, psydreus) ja nii edasi.³² Seega saame julgelt oletada, et neid on olnud veel enam kui meile praeguseks säilinud on.

Erinevate piirkondade kalendrid erinesid nii kuu nimede, aasta alguse kui ka päevade lugemise poolest. Näiteks olid Boiootia kuude nimed bukatiος, hermaios, prostaterios, agrionios, thiuios, homoloios, theiluthios, hippodromios, panamos, pamboiotios, damatrios ja alalkomenios, mis on täiesti erinevad Atika kuunimetustest.³³ Boiootia aasta teine kuu hermaios langeb kokku Atika gamelioniga, mis toob aasta alguse Boiootias talvekuusse.³⁴

Tabel 3.1 Boiootia ja Atika kuud 1

B	Bukatiος ³⁵ Βουκάτιος	Hermaios Ἑρμαῖος	Prostaterios Προστατήριος	Agrionios Ἀγριώνιος	Thiuios Θιούιος	Homoloios Ὅμολώιος
A	Poseideon Ποσειδεών	Gamelion Γαμηλιών	Anthesterion Ἀνθεστηριών	Elaphebolion Ἐλαφεβολιών	Munyhion Μουνυχιών	Thargelion Θαργηλιών

³¹ Otsetõlkes 'eelmine ja uus'. Masing on tõlkinud Aristophanese *Pilverdes* (1134) kui 'vana ja noor'.

³² Samuel 1972: 79.

³³ Tabel 3.1.; Tabel 3.2.

³⁴ Samuel 1972: 67. Tabel 3.1.; Tabel 3.2.

³⁵ Allajoonitud kuu tähistab aasta algust.

Tabel 3.2 Boiootia ja Atika kuud 2

B	Theiluthios Θειλούθιος	Hippodromios Ἴπποδρόμιος	Panamos Πάναμος	Pamboiotios Παμβοιώτος	Damatrios Δαμάτριος	Alalkomenios Ἀλαλκομένιος
A	Skirophorion Σκιροφοριών	<u>Hekatombaion</u> Ἑκατομβαιών	Metageitnion Μεταγαιτινίων	Boedromion Βοηδρομιών	Ryanopsion Ρυανεψιών	Maimakterion Μαιμακτηριών

Päevi loeti Boiootias kuni 19. kuupäevani järgarvudena, 20. kuupäeva kohta kasutati sõna ἱκάς ning edasi kuni 28. kuupäevani loeti arve samamoodi tagurpidi kui Atikas, kasutades φθίνοντος asemel sõna ἀπίνοντος ehk 'puuduolev'. 29. kuupäev oli προτριακάς ehk '30. eelnev' (sõna-sõnalt 'kolmekümnele eelnev') ja 30 τριακάς ('kolmekümnes').³⁶

Piirkonnad, mis olid sõltuvad mõnest teisest piirkonnast, omandasid ka võimukandja kalendri. Näiteks olid Mileetose kolooniates kasutusel täpselt samad kuude nimetused mis Mileetosel.³⁷ Kuna Delose saar oli perioodiliselt Ateena võimu all, kattusid kuunimed osaliselt Ateenaga. Need olid lenaion, hieros, galaxion, artemision, thargelion, panemos, hekatombaion, metageitnion, buphonion, apaturion, aresion, posideon.³⁸

Tabel 4.1 Delose ja Atika kuud 1

D	<u>Lenaion</u> Ληναιών	Hieros Ἱερός	Galaxion Γαλαξιών	Artemision Ἀρτεμισιών	<u>Thargelion</u> Θαργηλιών	Panemos ³⁹ Ράνημος
A	Gamelion Γαμηλιών	Anthesterion Ἀνθεστηριών	Elaphebolion Ἐλαφεβολιών	Munychion Μουνυχιών	<u>Thargelion</u> Θαργηλιών	Skirophorion Σκιροφοριών

Tabel 4.2 Delose ja Atika kuud 2

D	<u>Hekatombaion</u> Ἑκατομβαιών	<u>Metageitnion</u> Μεταγαιτινίων	Buphonion Βουφονιών	Apaturion Ἀπατουριών	Aresion Ἄρησιών	<u>Posideon</u> Ποσειδεών
A	<u>Hekatombaion</u> Ἑκατομβαιών	<u>Metageitnion</u> Μεταγαιτινίων	Boedromion Βοηδρομιών	Ryanopsion Ρυανεψιών	Maimakterion Μαιμακτηριών	<u>Poseideon</u> Ποσειδεών

Delose päevade lugemine kattus suuresti Atika meetodiga. Erinevus seisnes kuu teises pooles, kuupäevades 20.–29. Delosel kasutati 20. kuupäeva kohta sõna εικάς ja kuupäevade 21.–29. puhul kasutati üldjuhul sõna φθίνοντος asemel ἀπίνοντος, kuigi eelnev võis siiski

³⁶ Samuel 1972: 69 ; võrdle tabeliga 2. Atika päevade lugemine.

³⁷ Samuel 1972: 118.

³⁸ Samuel 1972: 99.

³⁹ Samuel on Posideioni ja Panemose puhul kasutanud kahte erinevat kirjpilti. Käesolevas uurimuses kasutatakse Delose kuude kirjpilti (Homolle 1881: 25–30) ja teine variatsioon Πάνημος > Πάναμος; Ποσειδεών > Ποσειδεών (West 1934).

vahepeal kasutusel olla. Kohati paistab olevat sarnasusi ka Boiootia kalendriga. Näiteks Delose εικάς ja Boiootia ικάς ning mõlemas piirkonnas esinev sõna ἀπιόντος. Kuu viimane päev oli Atikale sarnaselt ἔνη καὶ νέα.⁴⁰

3. Kuu nimede päritolu

3.1. Hekatombaion

Algselt oli selle kuu nimetus Kronion (Κρονίων)⁴¹ ning kuu nimega oli seotud pidustus Kronia (Κρόνια).⁴² Kuu sai nime Kronosele ohvritoomise järgi,⁴³ kuid hiljem kaotas see sündmus tähtsuse. Kroniat on maininud Demosthenes toimuvat 12. hekatombaionil oma kõnes Timokratase vastu (24.26) ning kuu nimemuutust Plutarchos teoses *Theseus* (12.1). Samuti esineb nimemuutus keskaegses leksikonis *Etymologicum Magnum*:

- ❖ Ἐκατομβαιών: Μῆν ἐστι παρ' Ἀθηναίοις, Κρονίων πρῶτον καλούμενος, ἀπὸ τῆς γινομένης τῷ (5) Κρόνω θυσίας. Ἐκατομβαιών δὲ ὠνόμασται διὰ τὰς τοῦ Ἀπόλλωνος θυσίας.⁴⁴
- ❖ *Hekatombaion*: see on ateenlaste kuu, mida kutsuti varem *kronioniks*, *Kronosele ohvritoomise järgi*. *Hekatombaioniks* kutsutakse aga Apollonile ohvritoomise järgi.

Tähtsamaks muutus Hekatombaia (Ἐκατόμβαια) pidustus ning seal ohverdamine Apollonile, kuigi seegi oli klassikaliseks perioodiks oma tähtsuse kaotanud.⁴⁵ *Etymologicum Magnum* on kirjas, et kuu sai nime Apollonile ohverdamise järgi.⁴⁶ Ohverdati kuu seitsmendal päeval,⁴⁷ sest iga kuu seitsmes päev oligi püha Apollonile.⁴⁸ Hekatombaios oli epiteet Apollonile.⁴⁹ Hekatomb (ἑκατόμβη) oli suur pidulik saja lehma ohverdus, mille etümoloogiaks on sõnad ἑκατόν ehk 'sada' ja βοῦς ehk 'lehm'.⁵⁰

⁴⁰ Samuel 1972: 100–101.

⁴¹ *Etymologicum Magnum* : 321.5.

⁴² Parke 1986: 30.

⁴³ *Etymologicum Magnum* : 321.5.

⁴⁴ *Etymologicum Magnum* : 321.3.

⁴⁵ Parke 1896: 29.

⁴⁶ *Etymologicum Magnum* : 321.6.

⁴⁷ Deubner 1956: 201.

⁴⁸ Parke 1986: 115.

⁴⁹ Hesychios: ε 1270.1.

⁵⁰ Beekes 2016: 396.

Nagu mainitud, sai keskaegsete allikate järgi kuu omale nime Apollonile ohverdamisest. Siit järeldan aga, et nii suure ohvriga, nagu hekatomb, pidi kaasnema tähistamine. Kui seda sama ohvrit otsustati korrata ka järgnevatel aastatel, tekkis ilmselt sellele nimi Hekatombaia ning sellest sai ametlik pidustus. Apollonile, kellele iga aastaselt ohverdati, tekkis seda märkimaks epiteet Hekatombaios. Ilmselt alles peale kõike seda asendas kronioni nimetust hekatombaion. Seda, et kuu sai nime peale ühekordset Apollonile ohverdamist, pean ma pisut vähem võimalikuks, kuid mitte võimatuks. Kindlamalt oleks võimalik järeldada, kui meil oleks teada, miks Apollonile selles kuus hekatombi ohver toodi. Kuid sellele, et kuude nimetused pidustusest tulenevad, viitab ka kuunimede -ων lõpp, ehk näiteks mitmuse genitiiv.⁵¹ Kuna jumalat, kellele pidustus pühendatud oli, oli peamiselt üks⁵², peab see tulenema pidustusest, sest pidustused võisid olla mitmepäevased ja omada mitut tegevust. Seega on pidustuse puhul mitmuse kasutamine loomulikum ning kuu nime saaks tõlkida “Hekatombaiade (kuu)”.

3.2. Metageitnion

Kuu nimega seotud pidustus oli Metageitnia (Μεταγείνια), kus ohverdati Apollon Metageitniosele. Seda kirjutas Lysimachides oma teoses “Ateenlaste kuudest”, millest on meieni jõudnud vaid fragmendid Harpokrationi kaudu.

- ❖ Μεταγεινιών ... ὁ β' μὴν παρ' Ἀθηναίους οὕτω καλεῖται· ἐν δὲ τούτῳ Ἀπόλλωνι Μεταγεινίῳ θύουσιν, ὡς Λυσισμαχίδης ἐν τῷ Περὶ τῶν Ἀθήνησι μηνῶν.⁵³
- ❖ *Metageitnion ... nii nimetavad ateenlased oma teist kuud: selles kuus ohverdatakse Apollon Metageitniosele, nagu ütleb Lysimachides oma teoses “Ateenlaste kuudest”.*

Pidustuse nimi koosneb sõnadest μέτα ehk ‘vahel/koos’⁵⁴ ja γείτων ehk ‘naaber’.⁵⁵ Catherine Trümpy nimetabki Μεταγείνια’t naabrite pidustuseks.⁵⁶ Pidustusest pole meile palju teada, sealhulgas ka kuupäeva. Järeldan siiski, et kuna tegu oli taas Apollonile pühendatud pidustusega, nagu Hekatombaia, võis ka Metageitnia toimuda 7. metageitnionil.⁵⁷

⁵¹ Vt nt Tamm 1996: 15.

⁵² Pidustusel võidi austada mitut jumalat, kuid hetkel käib jutt peamisest jumalast. Nt hekatombaioni puhul Apollon.

⁵³ Harpokration: μ 24.1.

⁵⁴ Beekes 2016: 936.

⁵⁵ Beekes 2016: 264.

⁵⁶ Trümpy 1997: 6.

⁵⁷ Võis, kuid olenevalt olukorrast võis olla ka erandeid. Seda saaks paremini järeldada, kui pidustusest oleks rohkem teada.

Pilt 1: Kalendrifriis – vasakult: Sügis⁵⁸, Metageitnion, Herakles, Neitsi tähemärk⁵⁹, Boedromion, noor ratsanik, ilmselt tähistamaks kreeklaste eelistust ratsaharjutusteks selles kuus.⁶⁰ Hagios Eleutherios.

Taaskord on mainitud ohvritoomist. Pidustuse nimest on aga näha, et tegemist oli rohkem kui vaid ohverdamiseks mõeldud pidustusega. Järeldusi on keeruline teha, kuna pidustusest pole eriti midagi teada. Ilmselt tulenes pidustuse nimi mingist seal toimuvast tegevusest. Kuidagi seostati seda Apolloniga ning see oli vähemalt alguses piisavalt oluline, et selle järgi ka kuu nimetati. Seega oletan, et pidustus sai nime mingist tegevusest, pidustusest omakorda Apollon ja kuu.

3.3. Boedromion

*Etymologicum Magnum*ist võib lugeda, et kuud nimetati nõnda, kuna sel kuul austati Apollon Boedromiost.⁶¹ Plutarchose teoses *Theseus* (27.3) on kuu nimega seotud pidustuse nimi Boedromia (Βοηδρομία),⁶² mida peeti Apollonile kohaselt seitsmendal kuupäeval.⁶³ Samuti on *Etymologicum Magnum*is kirjas, et nimi Boedromios tulenes Ateena ja Eleusise sõja ajal karjutud sõjaväehüüust βοή ning selle tõttu kutsuti sedasi nii Apollonit, ohverdamist kui kuud ja peeti Boedromiat:

⁵⁸ Palagia (2008: 228) ei usu, et friisil oleks kujutatud aastaaegu. Ta loeb neid kas tähemärkideks või pidustusteks. Siin Neitsi tähemärgiks.

⁵⁹ Palagia (2008: 230) arvab siin olevat kujutatud Koret, keda seostab Eleusise müsteeriumitega. Järgnevat figuuri peab ta eskortideks, kes olid osa pidustusest.

⁶⁰ Deubner 1956: 253.

⁶¹ *Etymologicum Magnum* : 202.50.

⁶² Deubner 1956: 202.

⁶³ Parke 1986: 53.

- ❖ Τὴν δὲ (50) ἀρχὴν ἔλαβεν, ὅτι πολέμου συστάντος Ἀθηναίοις καὶ Ἐλευσινίοις, συμμαχήσαντος Ἴωνος κατὰ συγγένειαν, ἐνίκησαν Ἀθηναῖοι. !!! Ἀπὸ οὖν τῆς τοῦ στρατεύματος βοῆς τῆς ἐπὶ τῷ ἄστει δραμούσης, ὃ τε Ἀπόλλων βοηδρόμιος ἐκλήθη, καὶ ἡ θυσία, καὶ ὁ (55) μῆν· καὶ τὰ βοηδρόμια ἐπετελεῖτο ἑορτή.⁶⁴
- ❖ *See sai alguse, kui ateenlaste ja eleuslaste vahelise sõja alates tuli suguluse tõttu appi Ion, ateenlasted võitsid. Seega kutsuti sõjaväe hüüu peale linna ruttamise järgi Apollonit Boedromioseks ja ka ohvritoomist ja kuud: ja peeti Boedromia pidustust.*

Ionit seostati tihedalt Apolloniga, mistõttu oli tema abi justkui Apolloni poolt saadatud.⁶⁵ Sõna βοηθός tähendab “see kes ruttab (sõjas) appi”.⁶⁶ Βοή tähendamas karjet või sõjahüüdu⁶⁷ ja θέω tähendamas jooksmist.⁶⁸ Seega oligi Apollon Boedromios kui sõjas hüüu peale appi jooksja.

Kuna meil on olemas lausa kuu nime saamise lugu, saame öelda, et nii pidustus, kuu kui jumal said selle ühe sündmuse järgi tõesti korraka nimetuse.

3.4. Pyanopsion

Kuuga seotud pidustuse nimi oli Pyanopsia (Πυανωψία), mida peeti kuu 7. päeval samuti Apolloni auks.⁶⁹ Pausanias kirjutab, et pidustuse nimi tulenes pidustusel söödavatest ubadest ning neist valmistatud toitudest, mida nimetati πυάνια. Pidustusest sai omakorda nime ka kuu:

- ❖ (39*) Πυανόψια· ἑορτὴ Ἀθήνησιν Ἀπόλλωνος. ὠνομάσθη δὲ καὶ <Πυανέψια> διὰ τὸ ἐψόμενον ἔτνος τῶν κυάμων. τὸ γὰρ ἔτμος καὶ τὴν ἀθάρην πυάν<ι>a καλοῦσιν· ἀφ’ οὗ καὶ μῆν ἐστὶ Πυανεψιῶν λεγόμενος· <οὗ τῆ ἐβδόμη ἄγεται ἡ ἑορτή>.⁷⁰
- ❖ *Pyanopsia: Ateenlaste pidustus Apollonile. Kutsuti ka “Pyanepsiaks” keedetud ubadest paksu supi järgi. Sest suppi ja putru nimetatakse pyaniaks: selle pärast kutsutakse ka kuud Pyanopsioniks: seda pidustust peetakse selle kuu seitsmendal päeval.*

⁶⁴ *Etymologicum Magnum* : 202.50.

⁶⁵ Parke 1986: 52.

⁶⁶ Beekes 2016: 224.

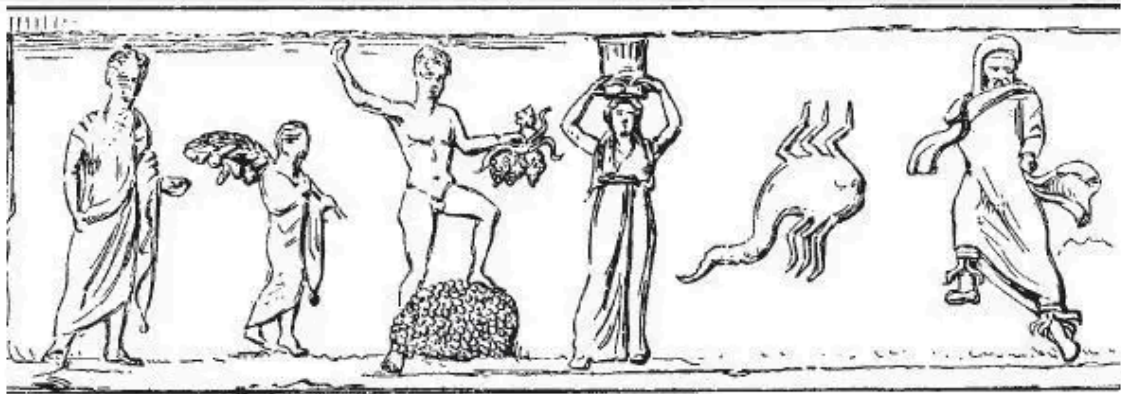
⁶⁷ Liddell, Scott 2013: ‘βοή’.

⁶⁸ Liddell, Scott 2013: ‘θεῶ’.

⁶⁹ Deubner 1956: 198.

⁷⁰ Pausanias: π 39.1.

Κύαμος või πύανος tähendab ‘uba’ ning Pausaniasel on kasutatud ka sõna ἔψω ehk ‘keetma’. Kuu kirjapildis on levinud nii Pyanopsia kui Pyanepsia. Ops/eps lõpp viitab sõna kreekaelsele päritolule.⁷¹ Konkreetset epiteeti, mida oleks Apolloni jaoks Pyanopsia pidustuse juures kasutatud, ma oma kasutatud allikatest ei leidunud.

Pilt 2: Kalendrifriis – vasakult Pyanopsion, Pyanopsia pidustuse kehastus, Oscophoria pidustuse personifikatsioon, Thesmophoria pidustuse personifikatsioon, Skorpioni tähemärk, Talv.⁷² Hagios Eleutherios.

Antiikallikad ja pidustuse nimi ise annavad meile teada, et see (pidustuse nimi) tulenes ubade keetmisest, ehk pidustusel toimuvast tegevusest. Kuu nimi tulenes pidustusest. Epiteeti nagu öeldud, ei olnud.

3.5. Maimakterion

Kuuga seotud pidustuse nimi oli Maimakteria (Μαιμακτηρία), mida peeti Zeus Maimakteesile.⁷³ Kindlat kuupäeva, mil pidustust peeti, pole meile teada. Etümoloogiks on sõna μαιμάω ehk ‘innukas, vihane või tormine olema’.⁷⁴ Ka Photios on kirjutanud, et kuu sai nime Zeus Maimakteesi järgi, põhjendades, et sellel kuul algab talv ja ilm on tuuline ja

⁷¹ Beekes 2016: 792.

⁷² Deubner 1956: 249.

⁷³ Deubner 1956: 176.

⁷⁴ Beekes 2016: 891.

muutlik.⁷⁵ Zeusi tuntigi ilma jumalana,⁷⁶ sellest ka ‘tormine Zeus’. Teiseks etümoloogia variandiks pakub Photios viinamarjade pressimise⁷⁷.

- ❖ (29) Μαιμακτηριών· και οὔτος μὴν Ἀθήνησι ε΄· ὠνομάσθη δὲ ἀπὸ τῆς μαιμάξεως τῆς περὶ τὴν ἄμπελον· μαιμάξαντες γάρ, ὃ ἐστὶν ὀρμήσαντες, ἐτρύγησαν ἄμπελον και οἶνον ἐποίησαν.⁷⁸
- ❖ *Maimakterion: ja see on Ateenlaste viies kuu: kutsuti sedasi viinamarjade pressimise järgi: sest pressijad, kes hakkasid liikuma, kogusid kokku viinamarjad ja tegid veini.*
- ❖ (31) Μαιμακτηριών· ὁ ε΄ μὴν παρὰ Ἀθηναίοις· ὠνομάσθη δὲ ἀπὸ Διὸς Μαιμάκτου· Μαιμάκτης δὲ ἐστὶν ὁ ἐνθουσιώδης και ταρακτικός· ἀρχὴν δὲ λαμβάνοντος τοῦ χειμῶνος ἐν τούτῳ τῷ μηνὶ ὁ ἀὴρ ταραττεται και μεταβολὴν ἴσχει.⁷⁹
- ❖ *Maimakterion: Ateenlaste viies kuu: nimetati nõnda Zeus Maimakteesi järgi: tormine on see, kes on ekstaatiline ja äge: alguse saab talvel, selles kuus, mil õhk on tormine ja muutlik.*

Parke on järeldanud, et tormisel hooajal Zeusi poole palvetamine oli olulisem ilmselt varastel aegadel, kui tormid ohustasid ehitisi, kuid hiljem, paremate ehitiste tõttu see mure kahanes.⁸⁰

⁷⁵ Photios: μ 31.

⁷⁶ Vt nt Homeros, Odüsseia 12. 404–416.

⁷⁷ Tegelikult on tegemist vähelevinud sõnaga μαιμάω, mis tähendab “tormama” “rõhuma” või “ekstaatiline olema”. Seega võiks ka arvata, et tormati viinamarjade järele ja neid koguma. Kuid kuna viinamarjade kogumine toimus juba eelmisel kuul (vt nt pilt 2 Oscophoria tegelaskuju, kes hoiab viinamarju), tähendab see, et Maimakterionis pidi koristus olema juba tehtud ning hakati veini tegema. Seega järeldan, et siinkohal tähendab “rõhumine” viinamarjade pressimist.

⁷⁸ Photios: μ 29.

⁷⁹ Photios: μ 31.

⁸⁰ Parke 1986: 95.

Pilt 3: Kalendrifriis – vasakult: Maimakterion, kündja härgadega, külvaja, Amburi tähemärk, Posideion.⁸¹ Hagios Eleutherios.

Seega on kirjutatud, et kuu sai nime kas Zeusi järgi või viinamarjade pressimisest. Sõna *μαμάω* paistab minule viinamarjadest liiga kaugel, seega pean tõenäolisemaks esimest varianti. Leian ka Parke oletuse loogiline olevat. Kui tormid olid selles kuus tavalised, oli loogiline lahendus selle murega pöörduda ilma jumala poole. Seega järeldan, et pidustus sai nime tormidest ja nende tõttu Zeusi poole palvetamisest. Nagu mainitud peatükis 3.1, viitab kuude käändelõpp *-ων* mitmuse genitiivi lõpule. Tunduks loogiline, et ka maimakterioni puhul sai kuu pidustuse järgi nime, kuid see võis olla ka lihtsalt teiste kuudega ühtlustamiseks. Mina leian, et kuna maimakterioni kuu seos tormidega oli niivõrd aktuaalne, võis nimi tekkida juba enne pidustusi, nagu see säilis ka peale tormide raevu kahandamise vajaduse lõppemist.

3.6. Poseideon

SUDA leksikonis on Ateena kuud poseideoni mainitud augustikuuna:

- ❖ Ποσειδεών: ἔκτος μὴν παρὰ Ἀθηναίοις οὕτω καλούμενος. ὁ Αὐγούστος.⁸²
- ❖ *Poseideon: Ateenlased kutsusid sedasi oma kuuendat kuud. August.*

See on aga ekslik, kuna kesajal ei olnud Ateena kuude järjekord enam teada.⁸³ Autor paistab olevat alustanud lugemist vana Rooma kalendri⁸⁴ järgi märtsist ning teades, et poseideon on kuues kuu, sai ta vastuseks augusti. Ateenas algas aasta aga suvel hekatombaioniga ja poseideon langes pigem detsembrikuule, nagu mainisin peatükis 1.1.

Photios on kirjutanud, et kuu nimetus tulenes Poseidonile ohverdamisest:

- ❖ Ποσειδεών: καὶ οὗτος μὴν Ἀθήνησιν ὀνομασθεὶς ἀπὸ (25) τοῦ καθιερωθῆναι τῷ Ποσειδῶνι.⁸⁵
- ❖ *Poseidon: ja nii nimetati Ateena kuud, Poseidonile ohverdamise järgi.*

⁸¹ Deubner 1956: 250.

⁸² *SUDA* π 2104.1.

⁸³ Erinevaid variandid toob välja Botley (2006) *Renaissance Scholarship and the Athenian Calendar*.

⁸⁴ Schmidt, Bickerman: *The early Roman calendar*.

⁸⁵ Photios: π 44.25.

Kuuga seotud pidustuse nimi oli Poseidonia (Ποσειδόνια) või Posidea⁸⁶, mida peeti 8. poseideonil.⁸⁷ Kaheksas kuupäev oligi püha Poseidonile, nagu mainis Plutarchos oma teoses *Theseus* (36.4). Pidustust peeti Poseidon Chamaizelosele. Χαμαί tähendab *maapeal*, kuid χαμαί-ζηλος on algselt tähendanud *maa poole püüdlejat*.⁸⁸ Peamine info Posidea kohta tuleb aga privaatsest ohvrikalendrist, mille tõttu jääb õhku kahtlus, kas seda ka suuremal määral peeti.⁸⁹ Mina leian, et teiste kuude ja pidustuste nimede eeskujul oleks loogiline, et ka siinkohal leidis mingi üldsuse hulgas levinud pidustus, mis kuu nimega kattus.

Pilt 4: Kalendrifriis – vasakult: Teoria⁹⁰, Maadionüsiate personifikatsioon⁹¹, Kaljukitse tähemärk, Gamelion, Lenaia pidustuse personifikatsioon, Gamelia pidustuse personifikatsioon.⁹² Hagios Eleutherios.

Kuna taaskord on pidustuse kohta vähe säilinud, on täpseid järeldusi raske teha. Kirjutatu järgi tulenes kuu nimetus Poseidonile ohverdamisest ning sellest samast ilmselt ka pidustuse oma. Need nimed on tuletatud Poseidoni nimest. Epiteet polnud kuu ja pidustuse nimega sarnane. Järeldan aga, et kuna Poseidon on mere jumal ja tema epiteet Chamaizelos tähendas maa poole püüdlejat, võis ohverdamise põhjuseks olla, nagu maimakterionis, ilm.

⁸⁶ Sellist kirjapilti on kasutanud enamus tänapäeva autoreid, kuigi antiikallikates oli pigem Poseidonia.

⁸⁷ Deubner 1956: 215.

⁸⁸ Beekes 2016: 1612.

⁸⁹ Deubner 1956: 214 ; Parke 1986: 97.

⁹⁰ Palagia (2008: 217) toob välja erinevate autorite varieeruvaid tõlgendusi sellest tegelasest. Ta kirjutab, et Simon on arvanud tegu olevat Pompe, ehk protsessiooni kehastusega, mida ka mina usun olevat tõenäolisem. Palagia ise arvab tegu olevat festivalide personifikatsiooniga.

⁹¹ Palagia (2008: 222) pakub siia ühte üsna tundmatut festivali, mis hõlmas kukepoksi, mida peeti Dionysose teatris.

⁹² Deubner 1956: 250.

Kuna maimakterion kui talve esimene kuu oli tormine, oli seda ilmselt ka järgnev kuu, poseidon. Ehk Poseidon, kui merejumal püüdlas maa poole lainetena. Lained tekitasid kahju ning tekkis põhjus Poseidonile ohverdada, lootuses kahju vähendada. Seega paistab mulle loomulik järjekord, et esmalt oli olemas Poseidoni epiteet Chamaizelos ning hiljem tekkis vajadus talle ohverdada, millest tekkis pidustus.

Kuu nime tekkimise hetke on aga raske siinkohal järeldada, kuna see tulenes, erinevalt teistest kuudest, Poseidoni nimest. Üheks variandiks oleks, et kuu nimi tekkis alles pidustuse loomise järel, nagu olen järeldanud enamike teiste pidustuste puhul. Siinkohal leian aga, et poseidon on pisut erandlik, nagu näha kuunimest (ainuke, mis kannab jumala nime) ja epiteedist (ainuke, mis ei ole sarnane kuu nimele). Leian, et selle erandlikkuse tõttu on tõenäolisem, et kuu nimetus võis olemas olla juba enne pidustust. Arvan, et siin kehtib sama, mida järeldasin maimakterioni puhul, et kuu seos tormidega oli niivõrd aktuaalne mistahes ajajärgus, kuna Poseidoni võimu oli selles kuus eriti märgata, et nimi võis tekkida juba enne pidustust.

3.7. Gamelion

Kuuga seotud pidustuse nimi oli Gamelia (Γαμηλία) või teise nimega Theogamia (Θεογάμια). Seal tähistati Zeusi ja Hera pulma, mida kreeka keeles tähistab väljend *hieros gamos* (ἱερός γάμος).⁹³ Γαμέω tähendab abiellumist.⁹⁴ Photios mainib, et sellel kuul oli eelistatud abielluda.⁹⁵ Põhiliselt paistis Gamelia olevat pühendatud Herale, kuigi Simon liigitas selle Zeusi pidustuste alla.⁹⁶ Photios on kirjutanud, et see oli pühendatud peale Hera ka Aphroditele ja teistele abieluga seotud graatsiatele. Kuu nime ütleb ta olevat tulnud pulmade ajal ohvrina pakutud kookidest.⁹⁷

- ❖ (26) Γαμηλία· ... ἐγίνετο δὲ ἡ θυσία Ἡρα καὶ Ἀφροδίτη καὶ Χάρισι γαμηλίαις.⁹⁸
- ❖ *Gamelia: ... oli ohverdamine Herale ja Aphroditele ja abielu graatsiatele.*

⁹³ Simon 1983: 16. Vt ka lisa 2. Pilt vaasist Zeusi ja Hera pulmade kujutisega.

⁹⁴ Beekes 2016: 259.

⁹⁵ Photios: γ 27.1.

⁹⁶ Simon 1983: 16.

⁹⁷ Photios: γ 27.1.

⁹⁸ Photios: γ 26.1.

- ❖ (27) Γαμηλιών· μὴν Ἀθηναίων ἑβδομος ἀπὸ τῶν γαμηλίων πελάνων ὀνομασθεῖς, οὓς καθήγιζον τοῖς γαμηλίσι θεοῖς κατὰ τοὺς τῶν γάμων καιροῦς. ἐν τούτῳ δὲ τῷ μηνὶ καὶ προχειρότερον ἐγάμουν.⁹⁹
- ❖ *Gamelion: Ateenlaste seitsmes kuu, mida kutsuti sedasi pulmade ajal abielujumalatele pühendatavate kookide järgi. Sellel kuul eelistati abielluda.*

Kuupäeva osas on tõlgendused erinevad. Näiteks pakub Deubner kuupäevaks 24. gamelioni¹⁰⁰ kuid Parke 26. gamelioni.¹⁰¹ Scholionides Hesiodose *Töödele ja päevadele* nimetatakse aga Theogamiat toimuvat kuu ja päikese kokkusaamise päevil:

- ❖ φυσικῶς οὖν εἴρηται τὴν ἑκκαιδεκάτην ἀρρενογόνον μὲν ἄριστον εἶναι, θήλεσι δὲ ἀσύμφορον· ... ἔχει δὲ τινα καὶ πρὸς γάμους ἐναντίωσιν, τῆς σελήνης πάμπολυ τοῦ ἡλίου διεστῶσης. διὸ καὶ Ἀθηναῖοι τὰς πρὸς σύνοδον ἡμέρας ἐξελέγοντο πρὸς γάμους καὶ τὰ Θεογάμια ἐτέλουν (20) τότε φυσικῶς εἶναι πρῶτον οἰόμενοι γάμον, τῆς σελήνης οὐσης πρὸς ἡλίου σύνοδον.¹⁰²
- ❖ *loomulikult küll öeldakse, et kuuteistkümmnes on meeste sigitamiseks parim, aga naiste jaoks ebasoodne. Seal on miski vastuolulist ka pulmade osas, kuna kuu asetseb päikesest väga kaugel. Ja sellepärast ateenlased neid (kuu ja päikese) kokkusaamise aegseid päevi valisid välja pulmadeks ja tähistasid Theogamiat, mida nad pidasid loomulikult kõige esimeseks pulmaks, kui kuu sai päikesega kokku.*

Tänapäeval teame, et Kuu ja päike asetsevad üksteisele kõige lähemal noorkuu ajal, kui kuud maa pealt tegelikult näha ei ole.¹⁰³ Antiikajal ei olnud aga sellel perioodil võimalik kuud jälgida, seega peeti ajaks, mil Kuu ja päike üksteisele läheimal asetsesid, ilmselt esimest kuupäeva, mida ateenlased nimetasidki noorkuuks (peatükk 2.1). Seega nimetab eeltoodud tekst Theogamia kuupäevaks 1. gamelioni.

Gamelia ja Theogamia paistavad olevat sama pidustus, või on Theogamia osa Gameliast. Epiteeti siinkohal ei kasutatud. Photios on küll nimetanud, et kuud kutsuti sedasi kookide järgi, kuid minule paistab tõenäolisem, et nii koogid kui ka pidustus said hoopis nime seosest

⁹⁹ Photios: γ 27.1.

¹⁰⁰ Deubner 1956: 178.

¹⁰¹ Parke 1986: 104.

¹⁰² Hesiodos 782–784.16.

¹⁰³ Wright, Petro, Tralie 2024: *Moon Phase and Libration*.

pulmadega ja verbiga γαμέω. Kuu enda nime päritolu on raske järeldada, kuna me ei saa kindlad olla, kas enne oli pulmade kuu, või jumalate pulm. Kuigi on võimalik, et jumalad ajastasid oma pulma pulmade kuusse, pean tõenäolisemaks, et jumalate tähtsust silmas pidades hakkasid Ateenlased pidama pulmi kuus, kus tähtsaimad jumalad olid pulmi pidanud. Seega oletan, et kuu sai nime Zeusi ja Hera pulma järgi.

3.8. Anthesterion

Kuuga seotud pidustuse nimi oli Anthesteria (Ἄνθεστήρια). See koosnes omakorda kolmest omanimelisest päevast, mida on nimetanud grammatik Apollodoros.¹⁰⁴ Πιθοίγια ehk 'veinitünnide avamine' 11. anthesterionil, Χόες ehk 'ohvrivalamine' 12. anthesterionil ja Χύτρα¹⁰⁵ ehk 'savipott' 13. anthesterionil.¹⁰⁶

- ❖ Χόες. ... ἑορτή τις παρ' Ἀθηναίοις ἀγομένη Ἄνθεστηριῶνος δωδεκάτη. Φησὶ δὲ Ἀπολλόδωρος, Ἄνθεστήρια καλεῖσθαι κοινῶς τὴν ὅλην ἑορτὴν Διονύσῳ ἀγομένην, κατὰ μέρος δὲ Πιθοίγιαν, Χόας, Χύτραν.¹⁰⁷
- ❖ Choes. ... *pidustus, mida peavad Ateenlased 12. anthesterioni päeval. Apollodoros ütleb, et tervet seda Dionysosele peetavat pidustust nimetatakse Anthesteriaks, nende osade järgi aga Pithoigia (veinitünnide avamine), Chyai (ohvrivalamine), Chytra (savipott).*

Etymologicum Magnum nimetatakse Anthesteriat Dionysose pidustuseks. Kuu nime põhjuseks on toodud, et siis tähtsavad lilled, või kuna pidustusel kanti lilli.¹⁰⁸ Ἄνθος tähendabki lille.¹⁰⁹ Epiteeti Dionysosele ei paista siinkohal olevat kasutatud.

- ❖ Ἄνθεστήρια: Τὰ Διονύσια· οὕτω γὰρ Ἀθηναῖοι τὴν ἑορτὴν λέγουσι· καὶ ἄνθεστηριῶνα, τὸν μῆνα [καθ' ὃν ταῦτα ἐτελεῖτο·] ἐπειδὴ ἡ γῆ τότε ἄρχεται τοῦ ἀνθεῖν. Ἡ παρὰ τὸ τὰ ἄνθη ἐπὶ τῇ ἑορτῇ ἐπι- (15) φέρειν.

¹⁰⁴ Apollodoros: fragment 28.3.

¹⁰⁵ Võib esineda ka Χύτροι kirjapilt.

¹⁰⁶ Deubner 1956: 93.

¹⁰⁷ Apollodoros: fragment 28.3.

¹⁰⁸ *Etymologicum Magnum* : 326.14.

¹⁰⁹ Beekes 2016: 104.

- ❖ *Anthesteria: Dionysose pidustus: nõnda kutsuvad Ateenlased seda pidustust: ja anthesterioniks kuud [mil seda tähistati:] kuna siis hakkas kogu maa õitsema. Või kuna pidustusele toodi lilli.*

Nagu öeldud, tulenes pidustuse nimi lilledest. Epiteeti taas ei ole. Kuu sai nime ilmselt pidustusest, järelдатult käände lõpust, nagu arutletud eelnevates peatükkides (3.1.). Kuigi jääb ka võimalus, et kuud kutsuti juba enne lillede kuuks.

Pilt 5: Kann – Anthesteria pidustuse söömang.¹¹⁰ Hermitage.

3.9. Elaphebolion

Etymologicum Magnum on kirjutatud, et kuu sai nime hirvede järgi, keda sellel kuul Artemis Elaphebolosele¹¹¹ ohverdati.¹¹² Ἐλαφηβολία tähendab hirvejahti, millest ἔλαφος on hirv¹¹³ ja βάλλω (vibuga) tulistamine.¹¹⁴

- ❖ Ἐλαφηβολιών: Μὴν Ἀθηναίων, ἀπὸ τῶν ἐλάφων ὀνομασθεὶς, αἱ (τούτῳ) τῷ μηνὶ ἐθύοντο τῇ ἐλαφηβόλῳ Ἀρτέμιδι. (15)¹¹⁵

¹¹⁰ Tegu on tõenäoliselt Anthesteriaga, kuna sellel pidustusel kingiti lastele selliseid kannu, pidustust kujutavate piltidega. Pilt on lisatud, kuna kalendrifriisilt Anthesteria puudub.

¹¹¹ Vt lisa 3. Pilt Artemis Elaphebolosest.

¹¹² *Etymologicum Magnum*: 326.14.

¹¹³ Beekes 2016: 402.

¹¹⁴ Liddell, Scott 2013: 145.

¹¹⁵ *Etymologicum Magnum* 326.14.

- ❖ *Elaphebolion: Ateenlaste kuu, mida nimetati sedasi hirvede järgi, keda sellel kuul Artemis Elaphebolosele ohverdati.*

Kuuga seotud pidustus oli Elaphebolia (Ἐλαφεβόλια),¹¹⁶ mida peeti ilmselt 6. elaphebolionil, kuna kuues kuupäev oli Artemisele püha¹¹⁷. Pidustuse ja jahi nimetused erinevad vaid rõhu poolest (Ἐλαφεβόλια : ἐλαφηβολία). Järeldan siinkohal, et pidustus saigi nime jahtimisest. Artemist tuntaksegi jahi jumalannana, kuid sellena esineb tal ka teisi epiteete, nagu Agrotera.¹¹⁸ Seega on epiteet Elaphebolos ilmselt seotud konkreetselt selle pidustusega.

Paistab, et Elaphebolia tähtsus oli hillisemal ajal kahanenud. Parke toob põhjuseks kuupäevalise läheduse linna Dionysiatega, mis varjutasid selle. Samuti mainib ta, et kui algselt oli kombeks ohverdada Artemisele Elaphebolial hirvesokk, siis klassikalisel perioodil asendus see ἔλαφοι ehk hirve nimeliste kookidega¹¹⁹. Ka Eustathios mainib neid kooke, öeldes, et neid valmistati speltajahust mee ja seesamiseemnetega:

- ❖ Ἐλαφηβόλια· ὅτι δὲ καὶ τις πλακοῦς ἀνεπλάσσετο ἐν ἐλαφηβολίῳ διὰ σταιτὸς καὶ μέλιτος καὶ σησάμου ἔλαφος καλούμενος ὁ δειπνοσοφιστῆς ἱστορεῖ. ἑορτῆς δὲ ὄνομα τὰ ἐλαφηβόλια.¹²⁰
- ❖ *Elaphebolia: kuna ka mingit kooki elapheboliatel küpsetati, speltajahust ja meest ja seesamiseemnetest, mida kutsutakse hirvekoogiks nagu jutustab sofist pidusöögil. Pidustuse nimetus on Elaphebolia.*

Sellise asenduse põhjuseks tõi Parke, et hilisemal ajal oli linna laienemine peletanud hirved eemale, niiet neid polnud enam lähedusest saada.¹²¹

Paistab, et pidustus arenes välja ja sai nime hirvejahist. Järeldan siit, et kuna Artemist teati jahijumalannana, kaasnes jahtimisega ka vajadus temale ohverdada. Jahijumalannana oli tal ka Agrotera epiteet, seega oli Elaphebolos ilmselt seotud just Elaphebolia pidustusega. Kuu sai ilmselt nime pidustusest, ehk elaphebolion kui hirvejahi kuu.

¹¹⁶ Parke 1986: 125.

¹¹⁷ Parke 1986: 97.

¹¹⁸ Vt nt *Artemis Titles & Epithets.* – Theoi Project.

¹¹⁹ Parke 1986: 125.

¹²⁰ Eustathios 374.13.

¹²¹ Parke 1986: 125.

Pilt 6: Kalendrifriis – vasakult: Theoria, linna Dionysia, Jäära tähemärk, Munychion, Artemis Munychia,¹²² Suvi¹²³.¹²⁴ Hagios Eleutherios.

3.10. Munychion

Kuuga seotud pidustus oli Munychia (Μουνυχία), mida peeti Artemis Munychiale. Photios on kirjutanud, et Artemis sai epiteedi Munychia kuningas Munychuse järgi. Epiteedi järgi sai omakorda nime paik Peiraios, Ateena lähistel¹²⁵ ja kuu. Teises lõigus kirjutab ta, et kuu nimi tulenes ühest kangelasest, kes talle sellel kuul templi püstitas.¹²⁶ Ilmselt peab ta ka seal silmas eelmainitud kuningat.

- ❖ (553) Μουνυχία· τόπος τοῦ Πειραιῶς· ἀπὸ Μουνυχίας Ἀρτέμιδος, ἣτις ἐπωνομάσθη ἀπὸ Μουνύχου τοῦ Παντακλέους.
- ❖ *Munychia: paik Pireuses: Artemis Munychia järgi, kes ise sai nime Pantaklese poja Munychose järgi.*
- ❖ (557) Μουνυχίων· καὶ οὗτος μὴν Ἀθήνησι δέκατος· ὠνομάσθη δὲ ἀπὸ τῆς ἐν Μουνυχίᾳ Ἀρτέμιδος ἠρώος τινος καθιερώσαντος αὐτὴν ἐπὶ τῷ τοῦ Πειραιῶς ἀκρωτηρίῳ ἐν τῷ μηνὶ τούτῳ.
- ❖ *Munychion: ja see on Ateenlaste kümnes kuu. Kutsuti sedasi Artemis Munychia järgi, kuna mingi kangelane püstitas talle sellel kuul Pireuse neeme tipul pühamu.*

Kuupäeva osas on mainitud küll protsessiooni 6. munychionil,¹²⁷ mis oli Artemisele tavaliselt

¹²² Siinse kristliku risti all märkas Palagia (2008: 226) sõnni tähemärki.

¹²³ Siin on Simon ja Palagia (2008: 226) arvanud kujutatavat hoopis tõrvikujooksu.

¹²⁴ Deubner 1956: 252.

¹²⁵ Photios: μ 553.

¹²⁶ Photios: μ 557.

¹²⁷ Parke 1986: 137.

püha, kuid Munychia pidustus toimus 16. munychionil, kui oli täiskuu, kuna algselt on Artemis olnud ka kuujumalanna rollis.¹²⁸ Hiljem tähistati samal kuupäeval ka Salamise lahingu võitu (ehkki see oli toimunud boedromionis), kuna Artemis Munychia oli seal aidanud.¹²⁹ Seda mainib Plutarchos oma teoses *Ateenlaste kuulsusest* (349f).

- ❖ τὴν δ' ἔκτην ἐπὶ δέκα τοῦ Μουνιχιῶνος Ἀρτέμιδι καθιέρωσαν, ἐν τοῖς Ἑλλησι περὶ Σαλαμίνα νικῶσιν ἐπέλαμψεν ἡ θεὸς: πανσέληνος.¹³⁰
- ❖ 16. *Munychioni päeval ohverdatakse Artemisele, siis kui Salamise all võitnud hellenitele paistis jumal: täiskuu ajal.*

Eelnevat kokkuvõttes, oli üks kuningas Munychos, kes püstitas munychioni kuus Artemisele templi. Selle järgi sai epiteedi Artemis, kui Munychose templi Artemis. Pidustus sündis ilmselt templisse, selle loomise kuul, ohvritoomise tagajärjel ja sai nime epiteedist. Pidustusest endast pole palju teada. See paistabki olevat peamiselt ohvritoomine Artemisele, nagu mainitud. Kuu ise sai Photiose sõnul nime Artemise epiteedist¹³¹.

3.11. Thargelion

Kuuga seotud pidustus oli Thargelia (Θαργήλια). Seda peeti 7. thargelionil Apollonile, nagu mainib Plutarchos oma teoses *Pidulauaküsimused* (717d).¹³² Kindlat epiteeti ei paista Apollonile sellel pidustusel olevat kasutatud. *Etymologicum Magnum* on kirjas, et nime sai pidustus thargelia (θαργήλια), ehk kõiksuguste viljade järgi. Samuti mainitakse seal Apolloni kõrval ka Artemist. Kuu nime põhjuseks tuuakse aga suvine palavus:

- ❖ Θαργηλία: Ἑορτὴ Ἀθήνησιν, (ὀνομάζεται ἀπὸ τῶν θαργηλίων· θαργήλια δὲ εἰσι πάντες οἱ ἀπὸ γῆς (20) καρποί· ἄγεται δὲ μὴνι Θαργηλιῶνι,) Ἀρτέμιδος (20) καὶ Ἀπόλλωνος. Θαργηλιῶν δὲ, ὁ ἐνδέκατος μὴν ὀνομάζεται· ἐπεὶ τότε ὁ ἥλιος πυρώδης ἐστὶ, καὶ ἐν τούτῳ τῷ μὴνι τὰ τῆς γῆς ἄνθη ἀνεξηραίνετο. Ἀπὸ τοῦ θέρειν οὖν τὴν γῆν· τὸ δὲ θερμὸν, θάργηλον ὠνόμασται.¹³³

¹²⁸ Simon 1983: 81.

¹²⁹ Simon 1983: 81.

¹³⁰ Plutarchos, *D.gl.Ath.* 349f–350a.

¹³¹ *Munychion: Kutsuti sedasi Artemis Munychia järgi, kuna mingi kangelane püstitas talle sellel kuul pühamu.* Ehk kaudselt ka pühamu püstitamisest, kuid pigem pühamu > epiteet > kuu.

¹³² Deubner 1956: 179.

¹³³ *Etymologicum Magnum*: 443.19.

- ❖ *Thargelia*: Ateenlaste pidustus, (kutsutakse *thargeliate järgi*: *thargeliad* on kõik maa viljad: peetakse *thargelioni kuul*) Artemise ja Apolloni auks. *Thargelioniks* kutsutakse 11. kuud: sest päike on väga tuline ja sellel kuul kuivavad maa peal lilled ära. Maa kuumuse järgi: sest palavust kutsutakse *thargeloseks*:

Tihti rõhutatakse, et tegu oli just esimeste valminud viljadega, mida pidustusel ohverdati, kuna tegu oli suve algusega. Seda mainis ka Hesychios:

- ❖ ἐν δὲ τοῖς Θαργηλίοις τὰς ἀπαρχὰς τῶν φυομένων ποιῶνται, καὶ περικομίζουσι· ταῦτα δὲ θαργήλιά φασι· καὶ μὴν θαργηλιῶν.¹³⁴
- ❖ *Thargeliatel tehakse esmastest viljadest ohverdus ja kantakse neid ringi: seda nimetatakse thargeliaks ja kuud thargelioniks.*

Nagu mainitud, puudub Apollonil Thargeliaga ühilduv epiteet. Kuu ja pidustuse nimi, kuigi paistavad samad, on keskaegsete allikate järgi pärit kahest erinevast asjast. Kuu on palavusest ja pidustus viljadest. Minule aga paistab, et palavust kutsuti *thargeloseks* pigem palava kuu järgi, mitte vastupidi. Kui pidustus sai nime viljadest, sai kuu nime ilmselt pidustusest.

Pilt 7: Kalendrifriis – vasakult: Thargelion, Kaksikute tähemärk, Skirophorion, Dipolieia pidustuse personifikatsioon, Vähi tähemärk, Hekatombaion, Theoria, Panathenaia laevavanker, Lõvi tähemärk¹³⁵.¹³⁶ Hagios Eleutherios.

¹³⁴ Hesychius: θ 104.3.

¹³⁵ Palagia (2008: 228) nimetab lõvi tähe kohal oleva kujutise täheks Sirius.

¹³⁶ Deubner 1965: 252.

3.12. Skirophorion

Kuuga seotud pidustuse nimi oli Skira (Σκίρα), mida peeti 12. skirophorionil Demeterile.¹³⁷

Etümoloogia kohta saame teada Harpokrationilt:

- ❖ Σκίρα έορτή παρ' Αθηναίοις, άφ' ής και ό μὴν Σκιροφοριών. φασὶ δέ οί γράψαντες Περί τε μηνῶν και έορτῶν τῶν Αθήνησιν, ὧν έστι και Λυσιμαχίδης (366 F 3), ὡς τὸ σκίρον σκιάδ<ε>ίόν έστι μέγα, ὑφ' ὧι φερομένωι έξ άκροπόλεως είς τινα τόπον καλούμενον Σκίρον πορεύονται...¹³⁸
- ❖ *Skira on Ateenlaste pidustus, millest saab nime ka Skirophorioni kuu. Need, kes on kirjutanud teose Ateenlaste kuudest ja pidustustest, kelle hulgas on ka Lysimachides (366 F 3) ütlevad, et skiron on suur päevavari, mida kandes minnakse akropolilt Skirose nimelisse kohta...*

Ta kirjutab, et kuu nimi tulenes Skira pidustusest ja et skiron (σκίρον) oli suur päevavari, mille all liiguti Skironi nimelisse paika.¹³⁹ Scholionides Aleksandria Clemensi teosele *Protreptikos* on aga mainitud pidustust Skirophoria (Σκιροφόρια), mis sai nime sulijärgi, kellele Athena tappis.

- ❖ Σκιροφόρια έορτῆς ὄνομα έπιτελουμένης τῆ Αθηνᾶ δια Σκίρωνα τὸν λυμαινόμενον πᾶσι τοῖς παρ' αὐτὸν καταίρουσιν, ὠθοῦντα είς τὴν παρακειμένην θάλασσαν βορὰν τῆ καρὰδο- (20) κούση χελώνη, άναιρεθέντα δέ ὑπὸ τῆς Αθηνᾶς.¹⁴⁰
- ❖ *Skirophoria on pidustuse nimetus, mida peetakse Ateenas sulijärgi Skironi tõttu, kes kõik tema juurde jõudnud, viskas kõrvalolevasse merre, toiduks varitsevale kilpkonnale, tema (Skironi) hävitas Athena.*

Eelnevaid kuid näiteks võttes on näha, et pidustuse nimi erineb kuudest vaid -α (naissoo ainsuse nominatiiv) lõpu poolest (kuudel -ων, mitmuse genitiiv). Seega järelتان siinkohal, et Skira ja Skirophoria olid sama pidustus. Kaks antud etümoloogiavarianti võivad samuti olla omavahel seotud. Seega on kuu saanud ilmselt nime pidustusest. Pidustus aga omakorda kas

¹³⁷ Deubner 1956: 40.

¹³⁸ Harpokration: σ 29.1.

¹³⁹ Harpokration: σ 29.2.

¹⁴⁰ Aleksandria Clemensi *Protreptika* scholion: 302.18.

päevavarjust, mida protsessioonil kanti, paigast, kuhu see suundus, või sulijärgi. Needki nimed võivad üksteisest tuleneda. Epiteeti ei paista olevat.

3.13. Seosed

Eelnevast saab järeldada, et kõigil kuudel oli omanimeline pidustus. Analüüsisin iga kuu puhul seoseid kuunime, pidustuse ning jumala (epiteedi) vahel, kellele pidustus pühendatud on. Hüpoteesi kontrollimiseks koostan peatükkide 3.1.–3.12. järelduste jaoks kokkuvõtavad tabelid:

Tabel 5 : Nimed

Kuu nimi	Pidustuse nimi	Seotud jumal	Jumala epiteet	Kuu/pidustuse nime tähendus
Hekatombaion	Hekatombaia	Apollon	Hekatombaios	ἐκατόν sada; βοῦς lehm; ἑκατομβη hekatomb
Metageitnion	Metageitnia	Apollon	Metageitnios	μέτα vahel/koos; γείτων naaber
Boedromion	Boedromia	Apollon	Boedromios	βοηθός see kes toob (sõjas) abi
Pyanopsion	Pyanopsia	Apollon	x	κύαμος / πύανος uba
Maimakterion	Maimakteria	Zeus	Maimaktees	μαιμάω innukas/tormine olema
Poseideon	Posidea	Poseidon	(Chamaizelos)	Poseidoni nimest
Gamelion	Theogamia	Hera	?	γαμέω abielluma
Anthesterion	Anthesteria	Dionysos	x	ἄνθος lill
Elaphebolion	Elaphebolia	Artemis	Elaphebolos	ἔλαφος hirv; ἐλαφηβολία hirvejaht
Munychion	Munychia	Artemis	Munychia	kuningas Munychuse nimest
Thargelion	Thargelia	Apollon	x	θαργήλια viljad
Skioophorion	Skira	Demeter	?	Σκίρον koha nimi; σκίρον päevavari

Tabel 6 : Nimede seosed¹⁴¹

Pidustuse nimi	kuu nimi millest?	pidustuse nimi millest?	epiteet millest?
Hekatombaia	pidustusest	A'le ohverdamisest	hekatombi ohvrast
Metageitnia	? pidustusest?	? (pidustuse tegevusest?)	? pidustusest?
Boedromia	A austamisest	hüüust βοή	sõjas abistamisest
Pyanopsia	pidustusest	ubade keetmisest	x
Maimakteria	tormidest	tormidest / Z poole palvetamisest	Z kui ilma jumal
Posidea	P kui merejumal	P'le ohverdamisest	lainetest
Theogamia	H ja Z pulmast	H ja Z pulmast	x

¹⁴¹ A = Apollon, Z = Zeus, P = Poseidon, H = Hera.

Anthesteria	pidustusest / lilledest	lilledest	x
Elaphebolia	hirvejahist	hirvejahist	pidustusest
Munychia	epiteedist	epiteedist	kuninga järgi
Thargelia	pidustusest	viljadest	x
Skira	pidustusest	päevavari/koht/suli	x

Selguse mõttes värvikodeerisin tabeli 6. Rohelised on jumalaga seotud põhjused, lillad on pidustused ja oranžid on kõik muu. Mõnel puhul, mil lõpliku vastuseni ei jõudnud, olen tabelisse märkinud kõik variandid.

3.13.1. Kuude nimede päritolud

Tabelist 6 on märgata, et põhiliselt sai kuu nime pidustusest. Seda esines kuuel ehk pooltel kuudest: hekatombaionil, metageitnionil (kuigi kahtlusega), pyanopsionil, anthesterionil, thargelionil ja skirophorionil. Arvuliselt teine põhjus oli seos jumalaga. Boedromioni kuus oli see Apolloni austamine, poseidon sai nime merejumal Poseidonilt, gamelion oli pulmade kuu Zeusi ja Hera pulmade pärast ning munychion sai nime Artemis Munychialt. Kolmandas grupis, kuhu kuulusid asjad, tegevused ja nähtused, olid maimakterion, mis sai nime kuus esinevatelt tormidelt, elaphebolion ehk hirvejahikuu ning anthesterion, mille üheks nimevariandiks oli küll pidustus, kuid teiseks maast tärkavad lilled.

3.13.2. Pidustuste nimede päritolu

Pidustuste nimed tulenesid vähematel juhtudel seosest jumalaga. Hekatombaia sai nime Apollonile ohverdamisest, Maimakteria Zeusi poole palvetamisest, Posidea Poseidonile ohvrite toomisest, Gamelia Zeusi ja Hera pulmast, millest sai nime ka selle kuu pidustus ja Elaphebolia Artemise epiteedist Elaphebolos. Ülejäänud pidustused said nime muust. Metageitnia, sai minu oletuse järgi nime tegevusest, mida seal teha võidi, Boedromia nimi tulenes sõjaväehüüust βοή, Pyanopsia ubade keetmisest, Anthesteria lilledest, mis oli ka üks kuu nime päritolu variant, Elaphebolia hirvejahist, nagu kuugi, Thargelia samanimelistest viljadest ja Skira kas päevavarjust, protsessiooni sihtpunktist või Skironi nimelisest röövlis. Maimakteria võis küll nime saada Zeusi poole palvetamisest, kuid teine võimalik variant on tormid, nagu oli ka maimakterioni kuul.

3.13.3. Epiteetide päritolu

Viie pidustuse puhul puudus seal austataval jumalal kindel epiteet. Nendeks olid Pyanopsia, Gamelia, Anthesteria, Thargelia ja Skira. Poseidoni epiteedi Chamaizelose puhul oli küll epiteet erinev pidustuse nimest, kuid leidsin siiski, et see oli kuu ja pidustusega väga seotud, ning tulenes ilmselt suurtest lainetest, mis poseideoni kuul möllasid. Samasse gruppi, kus nime alge polnud ei pidustus ega jumal otseselt, kuulusid veel Apollon Hekatombaios, kes sai ilmselt nime hekatombi vääriliseks olemisest, Apollon Boedromios, kes teenis nime sõjas abistamisest ja Artemis Munychia, kelle nimi tulenes talle templi pühendanud kuningast. Kaks epiteeti tulenesid pidustusest. Nendeks olid Apollon Metageitnia, millest on, nagu ikka, vähe teada ja Artemis Elaphebolos. Viimasena sai Zeus oma ilmajumala olemusest endale epiteedi Maimaktees.

3.13.4. Apolloni seosed kalendriga

Parke on märganud, et kuud elaphebolionist pyanopsionini seotud kaksikute, Apolloni ja Artemise pidustustega. Erandiks oli skirophorion, mida Parke kutsub “kaheldavaks” näiteks. Ülejäänud kuudel austati teisi tähtsamaid jumalaid. Parke jaotas need kui Apolloni kultuse plokk ja teiste jumalate plokk.¹⁴²

Seostan seda veel ühe pyanopsioni kuul peetava pidustusega. Pyanopsioni kuul ehk viimasel Apolloni kuul enne teistele jumalate plokki, peeti ka Dionysose pidustust Oscophoria. See toimus täpselt samal päeval Pyanopsiaga, 7. pyanopsionil.¹⁴³ Samuti lõpeb see niinimetatud teiste jumalate plokk Dionysosele pühendatud kuu, anthesterioniga¹⁴⁴. Teame Plutarchoselt, et Dionysos ja Apollon jagasid Delfis pühakoda, kus suvel oli Apollon ja talvel Dionysos.¹⁴⁵ Seega näeme ka Ateena kuude järgi ära, millal viibis Delfis Apollon, millal Dionysos.

¹⁴² Parke 1986: 97.

¹⁴³ Deubner 1956: 142.

¹⁴⁴ Vt tabel 5.

¹⁴⁵ Plutarchos, *Delfi E kohta*: 389c. Samuti ka krater (ST1807) Leningradis Hermitage'i muuseumis, vt nt Simon 1983: tahvel 27.

3.13.5. Tulemused

Töö sissejuhatuses püstitasin hüpoteesi, et kuude ja pidustuste nimed ja jumala epiteet tulenesid põhiliselt üksteisest. Hüpotees pidas osaliselt paika. Pidustusest tulenes kuu nimetus kuuel korral ja jumala epiteet kahel korra. Jumalast (kuid mitte alati otseselt epiteedist) tulenes kuu nimetus neljal korral ja pidustuse nimi viiel korra. Kuu nimetusest ei tulenenud kordagi ükski nimi. Hüpoteesist oli puudu muude põhjuste grupp, mis sisaldas tegevusi, nähtuseid ja mõnda muud juhtu. See grupp oli pidustuste puhul peamine nimesaamise allikas. Leidsin ka kalendri seose Apolloniga, mida ma hüpoteesis ei maininud.

Kokkuvõte

Esimeses peatükis tutvustasin kasutatavat materjali. Tänapäeva autoritest kasutasin põhiliselt Alan Edouard Samueli, William Kendrick Pritchetti, Paul Botley, Ludwig August Deubneri, Herbert William Parke ja Erika Simoni teoseid. Vajaduspõhiselt leidsin ka teisi üksikuid viiteid. Keskaegsetest allikatest olid Atika kuid uurides olulised *SUDA* leksikon ja *Etymologicum Magnum*. Antiikautorite puhul sain pidustuste kohta palju teada Plutarchoselt ja pisut ka Hesiodoselt, grammatik Apollodoroselt, atikograaf Pausaniaselt ja Hesychioselt. Ikonograafilistest allikatest olid oluline keraamika ja Hagios Eleutheriose kalendrifriis.

Suure osa materjalidest sain kätte veebilehtedelt *Perseus Digital Library* ja *Thesaurus Linguae Graecae*.

Teises peatükis uurisin Kreeka kalendrite ülesehitust. Atika kuud olid hekatombaion, metageitnion, boedromion, pyanepsion, maimakterion, poseideon, gamelion, anthesterion, elaphebolion, munyhion, thargelion ja skirophorion. Aasta esimene kuu, hekatombaion jäi umbkaudu juuli kuusse. Kuid loeti Kuu liikumise järgi ning päevi nummerdati meile erineva süsteemiga. Teistel piirkondadel olid erinevate nimedega kuud, aasta algas omal ajal ning päevi loeti erimoodi.

Kolmandas peatükis uurisin eraldi igat kuud. Igal kuul oli oma nimele vastava nimega pidustus. Mõne kuu puhul oli kuule samanimelisel pidustusel mitu nimetust, näiteks Gamelia ja Theogamia, Posidea ja Poseidonia ning Skira ja Skirophoria. Tihti oli samanimeline epiteet ka jumalal, keda sellel pidustusel austati. Epiteet puudus Pyanopsia, Gamelia ja Anthesteria

pidustustel. Posidea pidustusel oli epiteet erinev pidustuse ja kuu nimest. See oli Chamaizelos.

Kolmanda peatüki alapeatükis 13, mille jaotasin omakorda viieks alapeatükiks, võtsin kokku eelnevates alapeatükkides leitud järeldused. Leidsin, et kõige rohkem tulenesid kuu nimed pidustuste nimedest, tihti seostest jumalatega ning vähemal määral kas mingist tegevusest, või looduses esinevast. Pidustuste nimed tulenesid rohkematel kordadel mingisugusest tegevusest, asjast või nähtusest. Ülejäänud, vähematel kordadel jumalatest. Epiteedid tulenesid neljal korral nn muudest asjadest, kahel korral pidustusest ja ühel korral otsesest seosest jumalaga. Seega pidas minu püstitatud hüpotees vaid osaliselt paika, kuna kuud, pidustused ja jumalad (epiteedi kujul) said tõesti tihti üksteise järgi nime, kuid puudu oli suur alagrupp, mis hõlmas muid asju, mis olid selle kuu ja pidustusega seotud. Hüpoteesi tulemusi kirjeldasin alapeatükis 3.13.5.

Lisaks leidsin, et Atika kalendril oli tihe seos Apolloniga, mida kirjeldasin alapeatükis 3.13.4. Enamik kuude nimesid kandvatest pidustustest olid pühendatud just Apollonile või tema kaksikõele, Artemisele. Need olid kevade, suve ja sügiskuud. Pärimusest on teada, et Apollon jagas Dionysosega Delfis pühakoda, kus suvel viibis Apollon ja talvel Dionysos. Seega ühildub Apolloni Delfis viibimise aeg kuudega, mis kandsid temale pühendatud pidustuste nime.

Uurimust oleks võimalik jätkata, otsides kirjalikele ja ikonoloogilistele allikatele lisaks ka epigraafilist materjali. Võimalik on ka kalendrit põhjalikumalt uurida, püüdes välja selgitada, kas korduval (13.) kuul kordusid ka pidustused. Samuti on võimalus analüüsida põhjalikumalt kalendrifriisi, eesmärgiga täpsemalt välja selgitada, mida seal kujutatud on ja miks, võrreldes ka varasemate autorite järeldusi. Ilmselt püüaksin ka põhjalikumalt uurida igas kuus toimunud pidustusi ning nende olemust, püüdes leida nende endi ja kalendri vahelisi seoseid. Näiteks mis kuus või aastaajas missuguseid pidustusi peeti ning kas seal oli ka mingeid seoseid.

Allikad

Antiik- ja keskaegsed allikad

Aleksandria Clemensi *Protreptika* scholion = Stählin, O.; Treu, U (1972). *Scholia in protrepticum et paedagogum. (Die griechischen christlichen Schriftsteller 12.)* Berlin: Akademie-Verlag. – *THESAURUS LINGUAE GRAECAE* ® *A Digital Library of Greek Literature*. Vaadatud 02.05.2025 <https://stephanus.tlg.uci.edu/>

Apollodoros = Mette, Hans Joachim (1978). *Die 'Kleinen' griechischen Historiker heute.* (Lustrum 21.) Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht. – *THESAURUS LINGUAE GRAECAE* ® *A Digital Library of Greek Literature*. Vaadatud 02.05.2025 <https://stephanus.tlg.uci.edu/>

Aristophanes, *Pilved* = Masing, Uku tlk. (1964). *Kreeka kirjanduse antoloogia*. Tallinn: Eesti riiklik kirjastus, 378.

Demosthenes, *Timokratese vastu* = Butcher, Samuel Henry; Rennie, W. ed. (1907). *Demosthenis. Orationes.* Oxford: Clarendon Press. – *Perseus Digital Library*. Vaadatud 24.05.2025 <http://www.perseus.tufts.edu>

Etymologicum magnum = Etymologikon mega kata Alfabēton. Veneetsia: Kallierges 1499. – *THESAURUS LINGUAE GRAECAE* ® *A Digital Library of Greek Literature*. Vaadatud 02.05.2025 <https://stephanus.tlg.uci.edu/>

Eustathios = Stallbaum, Johann Gottfried ed. (1825). *Eustathii archiepiscopi Thessalonicensis commentarii ad Homeri Odysseam vol. 1.* Leipzig: Weigel. (repr. Hildesheim: Olms, 1970) – *THESAURUS LINGUAE GRAECAE* ® *A Digital Library of Greek Literature*. Vaadatud 02.05.2025 <https://stephanus.tlg.uci.edu/>

Harpokration = Keaney, J. J. ed. (1991). *Harpokration, Lexicon in decem oratores.* Amsterdam: Hakkert. – *THESAURUS LINGUAE GRAECAE* ® *A Digital Library of Greek Literature*. Vaadatud 02.05.2025 <https://stephanus.tlg.uci.edu/>

Hesiodos = Pertusi, Agostino. ed. (1955). *Scholia in opera et dies*. Milano: Società editrice "Vita e pensiero." – *THESAURUS LINGUAE GRAECAE* ® *A Digital Library of Greek Literature*. Vaadatud 02.05.2025 <https://stephanus.tlg.uci.edu/>

Hesychios = Latte, K. ed. (1953). *Hesychius. Lexicon (A–O), 1*. Copenhagen: Munksgaard. – *THESAURUS LINGUAE GRAECAE* ® *A Digital Library of Greek Literature*. Vaadatud 02.05.2025 <https://stephanus.tlg.uci.edu/>

Homeros, Odüsseia = Murray, Augustus Taber ed. (1919). *Homer, The Odyssey*. London: Harvard University Press. – *Perseus Digital Library*. Vaadatud 25.05.2025 <http://www.perseus.tufts.edu>

Pausanias = Erbse, Hartmut ed. (1950). *Ἀττικῶν ὀνομάτων συναγωγή*. (Untersuchungen zu den attizistischen Lexika.) Berlin: Akademie-Verlag, 152-221. – *THESAURUS LINGUAE GRAECAE* ® *A Digital Library of Greek Literature*. Vaadatud 02.05.2025 <https://stephanus.tlg.uci.edu/>

Photios = Porson, Richard ed. (1822). *Φωτίου τοῦ πατριάρχου λέξεων συναγωγή*. Cambridge: Cambridge University Press. – *THESAURUS LINGUAE GRAECAE* ® *A Digital Library of Greek Literature*. Vaadatud 02.05.2025 <https://stephanus.tlg.uci.edu/>

Plutarchos, *Ateenlaste kuulsusest* = Bernardakis, Gregorius N. ed. (1889). *Plutarch, Moralia. De gloria Atheniensium*. Leipzig: Teubner. – *Perseus Digital Library*. Vaadatud 24.05.2025 <http://www.perseus.tufts.edu>

Plutarchos, *Delfi E kohta* = Bernardakis, Gregorius N. ed. (1891). *Plutarch, Moralia. De E apud Delphos*. Leipzig: Teubner. – *Perseus Digital Library*. Vaadatud 24.05.2025 <http://www.perseus.tufts.edu>

Plutarchos, *Theseus* = Perrin, Bernadotte transl. (1914). *Plutarchus, Theseus*. London: Harvard University Press. – *Perseus Digital Library*. Vaadatud 24.05.2025 <http://www.perseus.tufts.edu>

Plutarchos, *Söögilauaküsimused* = Bernardakis, Gregorius N. ed. (1892). *Plutarch, Quaestiones Convivales*. Leipzig: Teubner. – *Perseus Digital Library*. Vaadatud 24.05.2025
<http://www.perseus.tufts.edu>

SUDA = Adler, Ada. ed. (1935). *Suidae lexicon, 4 vols.*. Leipzig: Teubner. – *THESAURUS LINGVAE GRAECAE* ® *A Digital Library of Greek Literature*. Vaadatud 02.05.2025
<https://stephanus.tlg.uci.edu/>

Tänapäeva autorid

Baumbach, Manuel (2006). 'Lysimachides' – *Brill's New Pauly Encyclopaedia of the Ancient World* 8. Brill: Boston

Beekes, Robert (2016). *Etymological Dictionary of Greek volume 1-2*. Leiden: Brill

Botley, Paul (2006). *Renaissance Scholarship and the Athenian Calendar*. (Greek, Roman, and Byzantine Studies 46) Durham: Duke University Press, 395-431.

Deubner, Ludwig (1956). *Attische Feste*. Berlin: Akademie-Verlag

Graf, Fritz (2003). 'Artemis' – *Brill's New Pauly Encyclopaedia of the Ancient World* 2. Brill: Boston

Homolle, Théophile (1881). *Le calendrier délien*. (Bulletin de Correspondance Hellénique 5.) Paris: Ernest Thorin, 25-30.

Liddell, Henry George; Scott, Robert (2013). *An Intermediate Greek-English Lexicon*. Connecticut: Martino Publishing.

Liddell, Henry George; Scott, Robert; Jones, Henry Stuart (1996). *A Greek-English Lexicon*. Oxford: Clarendon Press.

Pantelia, Maria (2022). *Thesaurus Linguae Graecae. A Bibliographic guide to the Canon of Greek Authors and Works*. Oakland: University of California Press.

Parke, Herbert William (1986). *Festivals of the Athenians*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.

Pritchett, William Kendrick (2001). *Athenian calendars and ekklesias*. Amsterdam: Gieben.

Pritchett, William Kendrick; Neugebauer, Otto (1947). *The Calendars of Athens*. Cambridge: Harvard University Press.

Samuel, Alan Edouard (1972). *Greek and Roman chronology: calendars and years in classical antiquity*. München: Beck

Simon, Erika (1983). *Festivals of Attica*. Wisconsin: The University of Wisconsin Press.

Tamm, Epp (1991). *Vanakreeka keele õpetus*. Tartu: Tartu Ülikool.

Trümpy, Catherine (1997). *Untersuchungen zu den altgriechischen Monatsnamen und Monatsfolgen*. Heidelberg: Universitätsverlag C. Winter.

West, Allen (1934). *Correspondences between the Delian and Athenian Calendars in the Years 433 and 432 B. C.* (American Journal of Archaeology 38.) Chicago: The University of Chicago Press.

Veebiallikad

Artemis Titles & Epithets. – *Theoi Project*. Vaadatud 23.05.2025
<https://www.theoi.com/Cult/ArtemisTitles.html>

Barry, Caela (2025). *Top Moon Questions. Does the Moon orbit Earth?* – NASA. Vaadatud 21.05.2025.
<https://science.nasa.gov/moon/top-moon-questions/>

Dendrios, Markos (i.a.). *Ancient Attic Calendar*. – Episteme Academy.

https://www.epistemeacademy.org/calendars/yearly_calendar.html?year1=2023&vADBC=AD&CCCode=Attic&day=1&fbclid=IwAR0rKklbXMwtITxnbWsklR2DSFryAtQU9EaeAKZab4VEmyL2C7DSfubRak

Palagia, Olga (2008). *The date and iconography of the calendar frieze on the little metropolis, Athens*. – Academia. Vaadatud 18.05.2025.

https://www.academia.edu/843544/The_date_and_iconography_of_the_calendar_frieze_on_the_little_metropolis_Athens_JdI_123_2008

Schmidt, John D.; Bickerman, E.J. (i.a.). *The early Roman calendar*. – Britannica. Vaadatus 25.05.2025.

<https://www.britannica.com/science/calendar/Calendar-reform-since-the-mid-18th-century>

Wright, Ernie; Petro, Noah; Tralie, James (2024). *Moon Phase and Libration*. – NASA. Vaadatus 25.05.2025.

https://svs.gsfc.nasa.gov/5415/?utm_source=chatgpt.com

Illustratsioonid

Anthesteria kann = *Red-figured Oenochoe. Feasting at the Festival of Anthesteria* – St. Peterburg: Hermitage. Vaadatud 18.05.25

<https://www.hermitagemuseum.org/digital-collection/920072?lng=en>

Artemis Elaphebolos = *Artemis Elaphebolos* – Kassel: Hessen Kassel. Vaadatud 19.05.2025

<https://antikeskulptur.museum-kassel.de/show.html?gruppe=5&nr=0>

Kalendri friis – Ateena: Hagios Eleutherios. Vaadatud 16.05.25

https://www.academia.edu/843544/The_date_and_iconography_of_the_calendar_frieze_on_the_little_metropolis_Athens_JdI_123_2008

Zeusi ja Hera pulmades protsessioon = *Black-Figure Hydria: Wedding Procession of Zeus and Hera* – St. Peterburg: Hermitage. Vaadatud 19.05.2025

<https://www.hermitagemuseum.org/digital-collection/543370?lng=en>

Summary – The Attic Calendar and its Connections with Festivals

In the first chapter I introduced the used material. Among modern authors, I worked mainly with texts by Alan Edouard Samuel, William Kendrick Pritchett, Paul Botley, Ludwig August Deubner, Herbert William Parke, and Erika Simon. If needed, other individual references were used as well. Some important medieval sources for researching Attican months were *SUDA* lexicon and *Etymologicum Magnum*. When researching festivals, I learned a lot from Plutarch, and also a little from Hesiod, the grammarian Apollodorus, the attikographer Pausanias, and Hesychius. Ceramics and the calendar frieze of Hagios Eleutherios are important as iconographic sources.

Most of the materials were accessed through the websites *Perseus Digital Library* and *Thesaurus Linguae Graecae*.

In the second chapter, I examined the structure of Greek calendars. The Attic months were Hekatombaion, Metageitnion, Boedromion, Pyanepsion, Maimakterion, Poseideon, Gamelion, Anthesterion, Elaphebolion, Munyhion, Thargelion, and Skirophorion. The first month of the year, Hekatombaion, was roughly around the present day's July. Months were calculated by the Moon's movement, and days were numbered using a different system than ours. Other regions had months with different names, their year began at different times, and days were counted differently.

In the third chapter, I examined each month separately. Each month had a festival with a corresponding name. Sometimes the festival, which shared its name with the month, had several names, for example, Gamelia and Theogamia, Posidea and Poseidonia, and Skira and Skirophoria. Often, the god honored in that festival also had an epithet like the festival's name. The festivals of Pyanepsia, Gamelia, and Anthesteria did not have an epithet for their god. In the Posidea festival, the epithet was different from the name of the festival and the month. It was Chamaizelos.

In subchapter 13 of the third chapter, which itself I have divided into five subchapters, I summarized the conclusions found in the previous subchapters. I found that the names of the months most often derived from the names of festivals, often from associations with gods, and to a lesser extent from some activity or natural phenomenon. The names of the festivals

more often stemmed from some activity, object, or phenomenon. The rest, fewer occasions, were from gods. Epithets derived on four occasions from so-called other things, on two occasions from a festival, and on one occasion from a direct connection with a god. Therefore, my hypothesis was only partially correct, as months, festivals, and gods (in the form of an epithet) were indeed often named after each other, but a large subgroup covering other things related to that month and festival, was missing. I described the results of the hypothesis in subchapter 3.13.5.

Additionally, I found that the Attic calendar had a close connection with Apollo. I described that connection in subchapter 3.13.4. Most of the festivals bearing the names of the months were dedicated to Apollo or his twin sister, Artemis. These were spring, summer, and autumn months. Tradition holds that Apollo shared a sanctuary with Dionysus in Delphi, where Apollo resided in the summer and Dionysus in the winter. Thus, Apollo's time in Delphi aligns with the months that bore the names of festivals dedicated to him.

The research could be continued by studying epigraphic material as well, in addition to written and iconological sources. It is also possible to study the calendar more thoroughly, by finding out whether festivals were repeated, when a month was repeated. Analyzing the calendar frieze in more detail would also be an opportunity, while trying to find out what is depicted there and why, while comparing the conclusions of previous authors. I would also like to study the festivals held in each month, and their nature more thoroughly, trying to find connections between them and the calendar. For example, what festivals were held in which month or season, and whether there were any connections there.

Lisad

Lisa 1. Ateenlaste segasest kalendrist.

Aristophanes *Pilved*, read 615-623.

ἄλλα τ' εὖ δρᾶν φησιν, ὑμᾶς δ' οὐκ ἄγειν τὰς ἡμέρας
οὐδὲν ὀρθῶς, ἀλλ' ἄνω τε καὶ κάτω κυδοιδοπᾶν:
ὥστ' ἀπειλεῖν φησιν αὐτῇ τοὺς θεοὺς ἐκάστοτε
ἡνίκ' ἂν ψευσθῶσι δείπνου κάπιωσιν οἴκαδε,
τῆς ἑορτῆς μὴ τυχόντες κατὰ λόγον τῶν ἡμερῶν.
κᾶθ' ὅταν θύειν δέη, στρεβλοῦτε καὶ δικάζετε:
πολλάκις δ' ἡμῶν ἀγόντων τῶν θεῶν ἀπαστίαν,
ἡνίκ' ἂν πενθῶμεν ἢ τὸν Μέμνον' ἢ Σαρπηδόνα,
σπένδεθ' ὑμεῖς καὶ γελαῖτ'.

Head ta ütles muudki loovat, kuid te korrast loobunult
päevi veetvat otsa, algust kokku pudruks vassides,
mille eest ta peale mõistvat süüdi jälle taevased
ikka siis kui ilmaaegu süüa läinud saama nad —
peod ju teps ei juhtu päeval, mille seks nad määranud.
Piinamist ja kohtumõistmist ohvri aegu toote nüüd!
Tihtipeale, kui me taevast paastupäeva peame kõik,
Memnonit või Sarpedoni lahkumist just leinates
siis te naerdes kahja joote.

Tõlkinud U. Masing

Kreeka kirjanduse antoloogia. (1964), 378.

Lisa 2. Illustratsioon Zeusi ja Hera pulmadest.

Zeusi ja Hera pulmade protsessioon. Gamelioni kuu. Hermitage'i muuseum.

<https://www.hermitagemuseum.org/digital-collection/543370?lng=en> (vaadatud 19.05.2025).

Lisa 3. Illustratsioon Artemis Elaphebolosest.

Artemis Elaphebolos. Elaphebolioni kuu. Hessen Kasseli museum.

<https://antikeskulptur.museum-kassel.de/show.html?gruppe=5&nr=0> (vaadatud 19.05.2025)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Vanessa Victoria Pilt,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose *Atika kalender ja selle seosed pidustustega*, mille juhendajad on professor Janika Päll ja Elo-Mall Toomet, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Vanessa Victoria Pilt

26.05.2025